

Tadqiqot **uz**

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Crossref

№21

31 октябрь

conferences.uz

БИОЛОГИЯ ВА ЭКОЛОГИЯ СОҲАСИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

1. Ayimbetova Rana Bazarbaevna KO'RIW O'TKIRLIGIN ANIQLAW	7
2. Samiyeva Nafisa Azamatovna BIOLOGIYA DARSLARIDA O'YIN TEXNOLOGIYASI	9
3. Сайдуллаева Замира Нарзуллаевна СТРАТЕГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ БИОЛОГИИ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ	11
4. Abdukarimova Gulnoza Ruslan qizi, Rustamova Mehribon Pulatbek qizi BIOLOGIYA FANINING BOSHQA FANLAR BILAN INTEGRATSIYALASHUVI NATIJASIDA VUJUDGA KELGAN FANLAR	13
5. Esonova Salomat Zuxridinovna XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PISA, TIMSS, PIRLS) QO'LLASH MALAKASINI SHAKLLANTIRISH	15
6. Matchanova Gulistan Solayevna, Matnazarova Inobatxon Aminbayevna BIOTEKNOLOGIYA FANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI	18
7. Matyakubova Zuxra Amanbayevna, Axmedova Dilnoza Baxramovna BIOLOGIYA FANINING YANGI SOHALARI	20
8. Matyaqubova Dilnoza Raxmatullayevna, Yaqubova Nilufar Matnazarovna HUYAYRA BIOLOGIYASIDA QO'LGA KIRITILGAN YUTUQLAR VA INNOVATSIYALAR	22
9. Narziyeva Maftuna Shuhrat qizi BIOTEKNOLOGIYANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLAR	24
10. Ro'zmetova Nafasat Arslanovna, Xamrayeva Sotimposhsha Madiyorovna ATROF MUHITNING SOFLIGINI ASRASHDA FOYDALANILADIGAN INNOVATSIYALAR	25
11. Samandarova Zamira O'rinovna MIKROORGANIZMLARNING UMUMIY TAVSIFI	27
12. Shukurova Muhabbat Hakimovna, Quvvatova Munajat Komilovna VITAMINLAR VA ULARNING INSON HAYOTIDAGI AHAMIYATI	29
13. Xalliyeva Nargiza Ismoilovna BAKTERIYALARNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI	31
14. Axmadjonova Shoiraхon Рахматовна ВИТАМИНЛАР	34
15. Гафарова Саида Мухамеджоновна, Каримова Лобар Фатуллаевна ҚИШЛОҚ ХУЖАЛИГИДА ПЕСТИЦИДЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШИ ВА УЛАРИНИНГ ОДАМ ОРГАНИЗМИГА ЗАРАРЛИ ТАЪСИРИ	35
16. Джаббарова Наргиза Рашидовна	

**КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ПЕСТИЦИДЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА
УЛАРНИНГ ОДАМ ОРГАНИЗМИГА ЗАРАРЛИ ТАЪСИРИ**

Гафарова Саида Мухамеджоновна
Бухоро давлат университети катта ўқитувчи
Каримова Лобар Фатуллаевна
Бухоро давлат университети ўқитувчи
 Телефон: +998(97) 488 21 23

Аннотация: *Пестицидлар* вақтинча ҳосил етиштиришга сабаб бўлиб, у тирикликни захарлайди. Шу билан бирга пестицидлар тупроқда узок вақт сақланади, парчаланиб, йўқолиб кетмайди. Тирик организмлар танасида тўпланиб, турли касалликларни келтириб чиқаради, натижада уларни ирсиятини ўзгартиради, нобуд қилади.

Калит сўзлар: пестицид, бионженерия, гербицид, каналар, апантелис, бракон паразитлари, олтинкўз йирткичи.

Ҳозирги замон фан ютуқларини яхши билмаган ва инобатга олмаган киши, кишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида маҳсулдорлигини ошириш фақат кимёвий минерал ўғитлар ва турли захарли пестицидларни қўллаш орқали амалга оширилади, деб ҳисоблайди. Аслида бу нотўғридир. Маълумки, пестицидлар вақтинча ҳосил етиштиришга сабаб бўлиб, у тирикликни захарлайди. Шу билан бирга пестицидлар тупроқда узок вақт сақланади, парчаланиб, йўқолиб кетмайди. Тирик организмлар танасида тўпланиб, турли касалликларни келтириб чиқаради, натижада уларни ирсиятини ўзгартиради, нобуд қилади. Кишлоқ хўжалигида маҳсулдорлигини ошириш учун кимёвий услуб ўрнига, турли биологик хусусиятларини физикавий тузилишини, кимёвий таркибини ўзгартирилмайдиган, тупроқдаги микрофлора ва микрофаунанинг сон ва сифатини оширадиган, олинган маҳсулот экологик жihatдан тоза бўлишини таъминлайдиган биологик услубни қўллаш табиат қонунларига мос келади ва маҳсулот сифати замон талабига жавоб беради. Бу услуб кишлоқ хўжалигида пестицидлардан фойдаланишни камайитириш яъни айрим ҳолларда зараркунанда хашаротлар сони ортиб кетганда қўллашга олиб келади. Ҳозирги кунда кишлоқ хўжалигида экиладиган экинларнинг фақат 5 фоизи зараркунандаларга, 15-20 фоизи эса касалликларга чидамлилидир. Шунинг учун ўсимликларнинг турли зараркунандалардан ва кимёвий зарарлардан сақлаш, улардан экологик соф маҳсулот олишнинг самарали йўли бу ўсимликларни зараркунанда хашаротларига, касалликларига чидамлили бўлган янги навларини яратиб биологик услубнинг асоси ҳисобланади. Шу билан бирга кишлоқ хўжалигида кейинги пайтларда генетик инженерия ва биотехнология фанлари ютуқларидан фойдаланилмоқда. Болгар олимлари қанд лавлаги ўсимлигида, бионженерия услубини қўллаш билан янги нав яратдилар. Улар ўсимликнинг хужайра ва тўқимасига ген юбориб гербицидга чидамлили хусусиятини келтириб чиқарган. Зараркунандалар ва касалликларга чидамлили бўлган серҳосил навларни яратиб, гербицид ва пестицидларни қўллашга караганда бир неча баробар арзонга тушади. Шу билан бирга атроф-муҳит тоза, тупроқ организмларга бой, олинган ҳосил экологик тоза, инсон саломатлиги эса юқори бўлади.

Ўтган асрнинг 80 йилларида ўсимликларни химоя қилиш учун дунё бўйича 2.3-2.5 млн. тонна кимёвий моддалар ишлаб чиқарилган. Дунё бўйича ишлаб чиқарилган препаратларнинг 23 фоизини АҚШ ва Канада ишлатган. Ғарбий Европа мамлакатлари 22, Шарқий Европа мамлакатлари 13, Австралия ва Янги Зеландия 1 фоиз кимёвий моддалар ишлатган. Италияда экин майдонида 21 кг кимёвий модда, Японияда 16, Ғарбий Европа мамлакатларида 2-3, олдинги Иттифок республикаларида 13,2, Ўзбекистонда 44,5, Озарбайжонда 180 кг гача ишлатилган. Кейинги йилларда дунё бўйича 1000 дан ортик кимёвий бирикмалар тайёрланган бўлиб, уларнинг ҳар бирида 10-30 минг тонна препаратлар ишлаб чиқарилган. Ўсимликларни зараркунанда хашаротлардан биологик усулда химоя қилишда уларни сабабини микроорганизмлардан фойдаланиб, зарарли турларини йўқотиш, сонини камайитириш мумкин. Биологик кураш усулида йирткич ва паразит хашаротлар, каналар, кушлардан фойдаланилади. Хашаротлар билан озикланадиган табиий кушандалар, энтамофоглар, каналар билан озикланадиганларни акарафаглар дейилади. Ҳозирги вақтда

Ўзбекистон Фосфорликларни ҳимоя қилиш илмий тадқиқот институтида Ўзбекистон фахрлар академияси Зоология ва паразитология институтида ва Тошкент Давлат Аграр Университетида апаганни, бромни паразитлар, оптикда йирткичи ва бошқа кушмақлардан самарали фойдаланиш йўшларини аниқлаш борасида катта илмий ишлар олиб бораётмоқда.

Биологик тадбирларни зараркунандаларга қарши қўлланганида дон, 228.4 млн.т. дан, лавлага 23.8 млн. т., картошка 23.4 млн. т., сабзавот 11.3 млн. т., мезга, цитрус ўсимликлар ва уқум ҳосилатини кам олар экан. Шунингдек ҳар йили зарарли организмлардан 78 млрд. долларга яқин зарар кўради. Бу маълумотлар зарарли организмларга қарши ўз вақтида кураш олиб бориш муҳимлигини кўрсатади.

Яқовлев (1990) таъкидлашча пестицидларнинг органикга мазърдан ортқ таъсир қилиши натижасида туберкулез, жигар паррози, доимий гепатит жигар ва ўт йўшларда турли патология ўғаринлар содир бўлган. Пестицидлар билан ишлаган механизмларда эртариал гипертензия, артериосклероз, ичкни аъсор ва асаб системаси патологияси, аёлларда эса гинекологик касалликлар пайдо бўлган. Дмитриенко (1986), Мадведок (1982) ва бошқалар болаларни кийимий эҳтирсиз моддалар таъсиридан ўз бош йиғича бўлганларда соғлом ўзини йиқитган, бўли 8-10 см. паст, бош сукада ўғаринлар 14-15 фоиғага кўпайганлигини қайд этадилар. Полеманно ва бошқалар таъкидлашча пестицидлар кўп ишлатилган тўзаларда яшайдиган ўз тўрт йиғича бўлган болаларда таъсир моддаси этишмаслик натижаси, туберкулез, зарусли гепатит, ялли тўтилган чедалоқларда турли касалликлар ва ўзини кузатишган. Куриний (1986) қанқ кўжаллигида қўлланмайдиган пестицидларнинг 40-50 фоиғадан 90 фоиғачаси эҳтирсиз хусусиятига эга. Садыков (1977) фикрича хлороорганик ва фосфорорганик пестицидлар билан қишлоқ кўжаллигида, самоватда, айниқса Ўзбекистоннинг пахта экиллигидан эрларда эҳтирсиз одамларда хромосом соғларнинг бузилиши кузатишган. Никитин, Нолков (1980) таъкидлашча, инсон танисига ўтган хлороорганик пестицидлар эраксик қобилиятига салбий таъсир қилади, ДДТ 24,5-Д ва ДВСР каби пестицидлар эраксикнинг жинсий функциясига таъсир қилиб, уларни паст қолдириш қобилитини йўқотади.

Қишлоқ кўжаллигида пестицидларни қўллан Иқдонғина ва Покистонда давлат томонидан маж этишган, Венгрияда пестицидларни қўлланмасдан таштаридам 50-100 центнер ҳосил олинишда. Ғарбий Европа мамлакатларидам Дания, Голландия, Швеция каби мамлакатларда 1985 йилдан буён пестицидларни қўлланш 50 фоиғага қамайтиришга эришилган. Пестицидларни қишлоқ кўжаллик мақсудоти этишларини Беларусия, Краснодар, Кубань, Ўзбекистон эрларидаги кўжалликларда қўллаб учрайди. Лаваги ҳосилни 80 фоиғача қамайтириб қоборидиган лаваги бетишнинг ривосланганини одий, суғмай, йиғир йиғирини йўли билан 6 фоиғача пасайтириш мумкин, ҳосил тўла сақлашиб қилиб экологик тоза бўлган.

Ўзбекистонда инновативлига руҳият берилган пестицидлар токсикология, гигиеник жиҳатидан чуқур ўрганиб чиқилган. Ама шу таъсирларни асосида қанқ саломатлигини сақлаш заифларини нисарда тутиб, кийимий моддаларга нисбатан қўллайдиган гигиена талаблари ишлаб чиқилган. Ўсимликларни ҳимоя қилишда қўлланмайдиган кийимий моддалар қўллади талабларга жавоб бериши керак: 1. Зарарли организмларга нисбатан эҳтирсиз бўлиши керак. Бундай хусусиятга эга бўлмаган кийимий моддалар пестицид сифатида қўлланмайдди. 2. Қанқ этишмайтган ўсимликка нисбатан ялли этишмаслиги мумкин шунга қўра бу моддалар қанқ қилинаётган ўсимликнинг ўзини ва ривосланганини таъсирлиши керак. 3. Инсон ва ўз хайвонлари учун зарарли бўлиши керак. 4. Пестицидлар ўз таъсирига қўра, универсал бўлиши ялли бир вақтнинг ўзида қўлгани зарарли организмлар қамаруқчилар, ҳашоратлар, қамалар, баътарли ва амбурут касалликларни қамда бағона ўшарга таъсир этадиган ва шу билан бирга улар ташаб таъсир этиш хусусиятига эга бўлиши керак. Бунда улар зарарли организмларни ўлдиреш билан бирга уларнинг табиий кушмақларига ялли этишмаслиги керак. 5. Пестицидлар маълум бир стандартга эга бўлишига ўсимликларни кийимий ҳимоя қилишда фақат стандарт пестицидлардан фойдаланишга руҳият этилади. 6. Пестицидлар маълум даражада транспортбилликка эга бўлиши керак, улар ташини учун қўлай ва ўтга чиқарилгани бўлиши керак. 7. Ўсимликни кийимий усулда ҳимоя қилишда моддалар истеъмолчиларга араси бақода этикаиб берилиши керак. 8. Пестицидлар металларни коррозиялиги, бошқа материални бузишмаслиги керак. Бироқ қўлланмайдиган пестицидлар тоқоридиган талабларга тўлиқ жавоб бериладди.

Бунинг учун юқори талабларга жавоб берадиган пестицидлар эритилгани лозим. Пестицидлар ассортименти таркибида учинчи катта пестицидлар сульфатли мочевина асосидаги гербицидлар системали фунгицидлар ва сутанай пиретроидлар пайдо бўлади. Бу пестицидларни гектарга сарфлаш мавъри қилаётганига олиб келади, чунки булар таъсир қилиш моддаларига қўра нисолта кам.

Адабиётлар рўйхати:

1. И.В.Мажарова, "Пестициды и охрана окружающей среды", Сельскохозяйственная биология, №5, Москва 1989 год.
2. Ш.Отабой, М. Набиев "Илош ва биосфера", Тошкент, Ўқитувчи 1991 йил.
3. А.Эргашев, Т. Эргашев "Агроф мухитни муҳофаза қилиш", Тошкент, ТДАИ, 2003 йил.
4. А.Эргашев, Т. Эргашев "Экология, биосфера ва табиатни муҳофаза қилиш", - Тошкент, 2005 йил.

